

ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

Випуск 40

Частина 2

Харків - ХНПУ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ**

ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ

Збірник наукових праць
Випуск 40
Частина 2

За загальною редакцією
академіка І.Ф.Прокопенка,
чл.-кор. В.І.Лозової

Харків-2011

ББК 74.00+74.212

П24

Редакційна колегія:

І.Ф.Прокопенко – академік АПН України, д-р пед.наук, проф.

В.І.Лозова – чл.-кор. АПН України, д-р пед.наук, проф.

Г.В.Троцько – чл.-кор. АПН України, д-р пед.наук, проф.

М.К.Подберезський – д-р пед.наук, проф.

В.М.Гриньова – д-р пед.наук, проф.

О.М.Іонова – д-р пед.наук, проф.

С.Т.Золотухіна – д-р пед.наук, проф.

М.А.Кузнецов – д-р психол.наук, проф.

О.В.Попова – д-р пед.наук, проф.

Т.В.Рогова – д-р пед.наук, проф..

Затверджено вченою радою

Харківського національного педагогічного

університету імені Г.С.Сковороди

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації серія КВ № 15514 – 4013ПР від 13.07.2009

Засновник: Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди

П24

Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць /За заг. редакцією
академіка І.Ф.Прокопенка, чл.-кор. В.І.Лозової. – Харків: 2011. – Вип.40. –
Ч. 2. – 182 с.

©І.Ф. Прокопенко, В.І.Лозова, 2011

©Харківський національний педагогічний
університет ім. Г.С.Сковороди, 2011

©Навчально-науковий інститут педагогіки
та психології

15. Шиян Б.М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Б.М. Шиян. - Інститут педагогіки і професійної освіти АПН України. - К., 1997. - 50 с.

УДК 378.11

А. І.Прокопенко

ВИТОКИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

У процесі дослідження встановлено, що в історії освіти Росії в цілому й України, що входить на той момент до її складу, XIX ст. – ключове. Саме в цей період, як зазначають вітчизняні дослідники (К. Танклер, Є. Князев, Г. Щетиніна, Р. Еймонтова та ін. [7; 8; 9]), закладалися основи вищої школи, відбувався її розвиток. Під час таких змін найважливіше значення мали питання побудови в країні дієвої системи управління освітою.

Як відомо, в ряді реформ, проведених на початку XIX ст., одне з чільних місць посіли ті, що спрямовані на створення в країні злагодженої системи управління. Згідно з проголошеним у 1802 р. Маніфестом «Про затвердження Міністерств» усі «государственніе дела» було поділено на частини, «...сообразно естественной их связи между собою». Як зазначалося у постанові, створені в результаті такого поділу органи «для благоуспешнейшого течения» були підпорядковані «...ведению избранных» міністрів, для яких було сформульовано «...главные правила, коими они имеют руководствоваться в исполнении всего того, что будет требовать от них должность, и чего мы ожидаем от их верности, деятельности и усердия ко благу общему» [4, с. 1 – 2]. Вищими органами влади були визнані: Правлячий сенат, який повинен був розглядати «...деяния министров по всем частям их управлению вверенным, и по надлежащим сравнении и соображении оных в государственными постановлениями и с донесениями прямо от мест сената дошедшими, делать свои заключения и представлять ... докладом» [4, с. 1 – 2]; Комітет міністрів, на засіданнях якого розглядалися поточні справи загальнодержавного масштабу; Державна рада – вищий законодавчий орган, який обговорював законопроекти, предмети, які потребували підготовки нового закону, статуту або закладу, а також вивчав статuti, постанови про вищі навчальні заклади та наукові установи [3, с. 36].

Серед створених в зазначений період 8 органів державного управління одне з чільних місць посіло Міністерство народної освіти.

Зауважимо, що думка про заснування такого Міністерства, за твердженням С. Сірополка, належала В. Каразіну, який був у колі осіб, близьких до Олександра I [5, с. 227].

У процесі дослідження з'ясовано, що у відомстві Міністра народної освіти, виховання юнацтва і поширення наук знаходилися: Головне училище правління усіма підрозділами, що входили в його структуру. Академія наук, Російська академія, університети, училища, крім наданих для особливого опікування імператриці Марії Федорівни; приватні та казенні друкарні, за винятком тих, що перебувають під безпосереднім будь-чим відомством; цензура, видання відомостей та періодичних творів, народні бібліотеки, збори фортець, натуральні кабінети, музеї, а також «...учреждения, какиє впредь для распространения наук заведены могут быть» [4, с. 3 – 4].

На початку XIX ст. при Міністерстві народної освіти було створено Комісію училищ, до складу якої ввійшли: таємний радник князь Адам Черторижський і граф Северин Потоцький; генерал-майори Клінгер і Хитров; академіки статського радника Озерецьковський і Фус. «Правителем дел» було призначено колезького радника В. Каразіна [4, с. 4 – 5]. Члени Комісії, які безпосередньо підпорядковувалися Міністру народної освіти, згідно з положеннями документа «Про обов'язки Комісії училищ» зобов'язані були «...особенно пещись об успехах всех заведений, для распространения просвещения учрежденных, по соображению нужд и удобностей каждого отделения...» [4, с. 5].

Зазначимо, що перші спроби створити в країні систему державного управління, до складу якої входили б органи управління освіти, було зроблено ще на початку XVIII ст. Лейбніцем. За свідченнями С. Рождественського, в 1711 р. учений радив Петру I заснувати колегію народної освіти як самостійний орган вищої адміністрації «издающий предписания по народному образованию и заботящийся о воспитании юношества, о приготовлении учителей и издании учебников». Запропонований Лейбніцем другий, більш докладний план створення в країні злагодженої системи управління визначав і заходи впливу колегії, згідно з якими вона, поділена на департаменти і комітети, відає: 1) власне управлінням народною освітою, школами; 2) управлінням справами друку (друкарнями, книгодрукуванням та торгівлею папером для писання); 3) управлінням медичними установами; 4) управлінням промисловістю і торгівлею [3, с. 9].

У 1716 р. в новому проекті серед запропонованих 9 колегій Лейбніц розмістив «ученую коллегию» – орган вищої адміністрації. Після Петра Великого ініціатива пропозиції про створення особливого органу управління народною освітою зароджується в самому російському

суспільстві. За твердженням С. Рождественського, вперше таку думку висловив В. Татіщев у своїй роботі «Разговор о пользе наук и училищ».

На питанні щодо проведення реформ, спрямованих на створення злагодженої системи управління, як зазначалося вище, наголошував Олександр I, який, входячи на престол, урочисто обіцяв керувати «по законам и по сердцу бабки своей – Екатерины великой», що і характеризувало його політику в цьому напрямі за перші роки царювання. У змісті останньої, як зазначав С. Рождественський, «просветительные реформы» спрямовані на деякі запозичення із західноєвропейської культури, посіли одне з чільних місць. Зауважимо, що питання про необхідність проведення реформ у галузі освіти було піднято 23 грудня 1801 р. на одному із засідань «негласного комітету». Члени комітету, як зазначає Н. Желваков, заслухавши записку Лагарпа (про заснування державного управління справою народної освіти та установи шкіл у селах), звернули увагу царя на те, що справа народної освіти в Росії є надзвичайно «строкатою». На думку графа Строганова, громадська освіта повинна містити в собі всі загальні відомості, які необхідно було поширити серед народу певною мірою, а вже після цього має слідувати освіта спеціальна, що здійснює підготовку готує фахівців для відомого поля громадської діяльності [3, с. 200]. Підготувати новий шкільний статут повинні були члени Головного правління училищ, яке ввійшло до складу заснованого в 1802 р. Міністерства народної освіти.

На початку 1803 р. проект реформи було в основному визначено і надано для ознайомлення громадськості у вигляді опублікованих «Попередніх правил народної освіти». У цьому документі вперше було запропоновано чітку вертикаль системи вітчизняної освіти, до якої парафіяльні, повітові, губернські училища або гімназії та університети; визначено мету і завдання університетської освіти – «науки в университете преподаются во всем пространстве, нужные для всех званий разных родов государственной службы» [4, с. 13]. Кожен університет, як зазначалося у постанові, мав власне правління, головою якого був ректор. Останній обирався загальними зборами університету та Головним правлінням училищ і через Міністра народної освіти надавався на затвердження [4, с. 54]. Університети також мали права: 1) обирати загальними зборами професорів, які потім за поданням попечителя затверджувалися Міністром освіти (за винятком викладача богослов'я, якого Святійший синод призначав з духовних осіб у кожному університеті); 2) присуджувати наукові ступені кожен з яких відносив певному чинові, що, на думку дослідниці радянського періоду І. Левіної, «...было еще одним свидетельством того, что правительство, централизуя и укрепляя аппарат управления, считало основной задачей университетского обучения отнюдь

не «свободное наук познание», а непосредственную государственную службу для лиц привилегированного сословия» [1, с. 54]. У прийнятому документі також наголошувалося, що університети «...расширяя круг познаний в своих отделениях, могут удобно принять на себя надзирание над всеми прочими училищами и вспомоществовать Членам в управлении их отделений» [4, с. 4 – 5]. Таким чином, на університети було покладено адміністративно-навчальні функції щодо завідування всіма навчальними закладами, котрі входять до складу навчального округу.

Зазначимо, що запропоновані чиновниками шляхи і засоби державного регулювання вітчизняної освіти було втілено в «Статуті університетів Російської імперії» 1804 р., який визначив основні засади організації та діяльності не лише вищих шкіл самодержавної Росії, а й зробив певний вплив і на території України, що входила до її складу.

Зазначимо, що статут 1804 р. був високо оцінений прогресивною громадськістю того часу. «Читатель видит, – зазначав І. Соловйов, – что устав 1804 г. взял под свою защиту развитие русской науки, бережно доверив ее не чиновникам, а самим русским ученым, объединенным в самоуправляющуюся коллегияю. Он умело сочетал интересы самой науки и ее служителей и сам по себе мог гарантировать стране успехи высшего образования» [6, с. 10].

У процесі дослідження встановлено, що діяльність університетів досліджуваного періоду регулювалася не лише статутами, утвореними «под собственным руководством его императорского величества», а й прийнятими розпорядженнями та інструкціями, кількість яких з часом збільшувалася. Так, у 1824 р. було прийнято постанову «О мерах принятых по Учебным округам по частям учебной и училищного надзора», згідно з якою університетське правління зобов'язувалося «...назначать и составлять особое собрание, из которого учителя гимназий, входящих в состав ученого округа, должны были брать темы для написания сочинений их учащимся» [4, с. 1597].

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що з 1812 р. почався новий період в історії розвитку вищої освіти в цілому і питань його управління зокрема. Як зазначав І. Соловйов, «правительство берет новый определенный курс по отношению к науке и западному просвещению вообще. Наступает эпоха мистических увлечений и реакционного разгула, направленного на искоренение нежных ростков зарождения самостоятельной научной мысли» [6, с. 12]. Зміни урядового курсу у вищій освіті, перш за все знайшли віддзеркалення в університетському статуті 1835 р., який, на думку С. Сірополка, «покончил с фикцией свободы, которая номинально сохранялась в уставе 1804 года» [5, с. 239]. «Полоса разных притеснений» внутрішнього життя

університетів, що розпочалася з прийняттям статуту 1835 р., було продовжено царським урядом і у ряді подальших постанов [4, с. 239].

У процесі дослідження встановлено, що наступний виток змін в управлінні вищою школою був пов'язаний з приходом на престол ліберального царя Олександра II. Навесні 1856 р. управління Харківським, Московським та Київським навчальними округами перейшло з рук військових у цивільні. Генерали С. Кокоскін, В. Назімов, І. Васильчиков були віддалені від університетських справ. У березні 1858 р. відбулася зміна міністрів: А. Норов поступився місцем Є. Ковалевському. Лещата, в яких ще недавно билися університети, на думку Р. Еймонтової, ослабли [9, с. 107 – 107].

Виявлено, що однією зі складових частин урядових реформ, проведених у 60-х рр. XIX ст. у галузі освіти стала університетська реформа 1863 р. Зазначимо, що всі нововведення прийнятого 18 червня 1863 р. «Статуту імператорських російських університетів» було згруповано навколо 4 головних пунктів, де були і питання їх управління. Кожен університет, як зазначалося в документі, перебував під головним начальством Міністра народної освіти і доручався попечителю навчального округу (§ 3). Останній, за положенням статуту, мав право приймати всі необхідні заходи для того, щоб «принадлежащие к университету места и лица исполняли свои обязанности, и, в случае чрезвычайных, уполномочивается действовать всеми способами, хотя бы они и превышали его власть, с обязанностью только о подобных случаях доводить до сведения Министра». Попечитель міг робити Раді університету, коли визнавав це за потрібне, пропозиції як у справах університету, так і у справах ученого округу; дозволяти у встановлених статутом межах подання у справах, що перевищують владу університету, або входити з таким поданням до Міністра народної освіти [382 с. 931].

У процесі дослідження встановлено, що наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. XIX ст. уряд зробив спробу переглянути статут 1863 р. Зміни урядового курсу в галузі вищої освіти, як зазначають дослідники історії вищої освіти, зокрема Г. Щетініна [8], були зумовлені такими причинами: статут 1863 р. не зміг припинити студентські хвилювання; професорські колегії, як наголошувалося в «Особом совещании», яке відбулося у 1874 р., «не обнаруживают должного сознания своих отношений к правительственной власти и не имеют того охранительного такта, который необходим для поддержания внутреннего дисциплинарного строя заведений, они пренебрегают нравственными способами влияния на учащихся и даже нередко способствуют сознательно или бессознательно водворению и среди своих слушателей неправильных понятий об их положении в заведении и их отношениях к начальству»;

– ускладнення питання заміщення кафедр. З огляду на забалотування впродовж дії статуту 1863 р. 12 професорів, Міністр Д. Толстой наполіг на скасуванні одного з важливих пунктів статуту: для обрання професора замість 2/3 голосів у раді введена була проста більшість, як у передреформений час. Причому дозвіл на переобрання раніше скинутих професорів залежав від міністра. Іншим, за яких голосувала більшість ради, як зазначав ліберально налаштований професор О. Бодянський, «...было дано знать под рукою, что если они будут избраны, то выбор их не будет утвержден».

Установлено, що в квітні 1875 р. було створено спеціальну комісію для перегляду університетського статуту, яка відповідно до секретної записки товариша Міністра народної освіти І. Делянова, повинна була надати «некоторое нравственное удовлетворение университетам, которые, таким образом, не будут иметь права ни сетовать на их устранение в деле, которое прямо их касается, ни глумиться над министерством, что оно предприняло их реформу обычным канцелярским путем» [8, с. 57]. Зазначимо, що головна роль відводилася процедурі «рассмотрения на местах». Деякі члени (4 – 5 осіб) під час відвідування університетів повинні були «вызвать откровенные мнения и заявления профессоров, независимо от решений, принятых советами» [8].

У 1873 р. професором фізики Московського університету М. Любимовим у статті «По поводу предстоящего пересмотра университетского устава» була запропонована програма нового статуту. «Наши университеты, – наголошував він, – учреждены правительством, черпают главные свои средства из государственного казначейства, в своих решениях по сколько-нибудь важным делам управления связаны необходимостью начальственного разрешения» [8]. Зазначимо, що М. Любимов пропонував повну централізацію в управлінні університетів, за прирівнювання професорів до звичайних чиновників, за призначення «сверху» екзаменаційних комісій та ін.

Дослідження засвідчило, що демократична преса виступила проти М. Любимова. Усунення професури від іспитів, заміна виборності професорів міністерським призначенням – усі ці пропозиції були одностайно відхилені в раді Московського університету. М. Любимов, на думку ліберальних професорів, «подчиняет важнейшую сторону университетской жизни административному началу и строит весь организм университета на чиновничестве» [8]. Як зазначав В. Гер'є, статут потребує тільки перегляду «чисто редакционного характера»; під час його перегляду необхідно зберегти «почетное и независимое положение университетов и выбор профессоров баллотировкой в ученом совете; обязательность участия университетов в его изменении» [8, с. 57].

Серйозною спробою перетягнути статут 1863 р., як свідчить аналіз історико-педагогічної літератури, стали прийняті наприкінці 70-х рр. XIX ст. «Временная инструкция для университетской инспекции» та «Правила для студентов», які стали однією частиною проекту майбутнього статуту 1884 р. Зазначимо, що зазначені постанови значно посилювали поліцейський нагляд в університетах. Так, «инспектор должен быть очами и ушами правительства; он обязан ничего не скрывать и стараться подавлять зло и его зародыше. Для того чтобы действовать добросовестно и быть надежным орудием правительства, инспектор должен быть подчинен только одной власти – власти попечителя; от него должна зависеть его служебная участь, точно так же как и служебная участь попечителя должна зависеть единственно от министра и государя «императора» [8, с. 82]. Згідно з положеннями прийнятих документів, незалежна від університету інспекція була важелем для регулювання відносин в університеті. Засобом впливу на учнів була «карательная и милующая» влада над студентами: у правлінні справи щодо стипендії, посібників та пільг студентам вирішував винятково інспектор, від нього залежав дозвіл репетиторства студентам, які потребували заробітку. Інспектор був зобов'язаний «отличать» з учнів тих, у яких помітити «при хороших успехах, чистоту нравов, правильный образ мыслей и благородство характера и поведения» [8, с. 82]. Обмеження і без того обмеженої автономії, якою користувалися університети з початку 60-х р., повернення до дореформеного нагляду над студентами робилися для «ограждения учащейся в них молодежи от происков и усилий преступной агитации» [8, с. 82].

21 січня 1884 р. на засіданні департаментів Державної ради І. Делянов виступив із запискою, яку було присвячено посиленню «самодержавной» влади в університетах. Призначення ректорів, деканів і секретарів факультетів урядовою владою пропонувалося вже не тимчасово, а постійно. «Министр и попечители, – наголошував чиновник, – сознают полнейшую свою беспомощность для борьбы с тайным и явным противодействием подчиненных им профессорских коллегий» [8, с. 139]. Тільки ректори і декани «парализуют оппозицию факультетских собраний и отдельных их членов», і лише тоді «инспектор может быть ему подчинен без всякого опасения за безнаказанное нарушение дисциплинарных правил» [8, с. 140].

У 1884 р. статут університетів, у якому, за зауваженням Г. Щетініної, з найбільшою послідовністю було проведено реакційні принципи щодо питань управління, був затверджений. Університети йменувалися «императорскими», причому наголошувалося, що «это не должно быть простым титулом, но выражением идеи о государственном

значении учреждения и о долге верноподданства» [2]. Злишки автономії університетів були знищені. Підпорядкування університетів сильній урядовій владі, як зазначав С. Рождественський, позначался, перш за все, на розширенні засобів нагляду за ними міністра, який отримав право встановити подробиці нового ладу університетів, стежити за результатами викладання за допомогою випробувальних комісій, призначати і підвищувати по службі професорів, обирати ректора [3, с. 616]

Студенти, за статутом 1884 р., ще більше залежали від адміністрації, ніж при статуті 1863 р.. Зі знищенням університетського суду інспекція поєднала судову та адміністративну владу над студентами. Догана, виключення з університету, арешт і карцер – усе це застосовувалось стосовно студента при порушенні статуту.

Зауважимо, що під впливом статуту 1884 р. проходив розвиток університетів у кінці XIX – початку XX ст. Згодом подібно до нього було перебудовано управління у Варшавському, Дерптському і відкритому у 1888 р. Томському університетах. «Подтягивание» вищої школи знайшло відображення в поширенні статуту на ветеринарні інститути, Петровську академію в Москві та ін. До середини 80-х р. університети були «реформированы». «Несомненные признаки значительного общественного отрезвления, – зазначав після відвідування університетів Міністр народної освіти І. Делянов у доповіді Олександрю III 14 листопада 1888 р., – путь, намеченный в манифесте 29 апреля 1881 г., становится действительностью» [8, с. 620].

Отже, дослідження дозволяє дійти таких висновків: у XIX ст. було закладено основи системи управління вітчизняної вищої школи; статuti, «Высочайшие» постанови та розпорядження, «Инструкции» і «Правила», прийняті в досліджуваний період, визначили чітку вертикаль вітчизняної системи управління вищої школи: Міністр освіти, попечитель, ректор, Рада університету, Правління та факультетські збори. Повноваження вищезазначених структурних одиниць змінювалися залежно від політичної ситуації в країні, урядової політики в галузі освіти, розширення прав внутрішнього управління і самоврядування, наданих ученим колегіям університетів (статuti 1804 р. і 1863 р.) до повного підпорядкування вищої школи владі адміністрації в особі Міністра освіти, попечителя навчального округу, ректора та інспекторів (статuti 1835 р. і 1884 р.).

Література:

1. Левина М. История университетов в России в первой половине XIX в.: дис. канд. ист. наук / М. Левина. – 1940. – 187 с.
2. Общий устав императорских российских университетов. – X., 1884. – 32 с.

3. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения: 1802 – 1902. – Спб. : Изд. М-ва нар. Просвещения, 1902. – 785 с.
4. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – Т. 2, ч. 1: Царствование императора Николая I (1835 г.). – Спб. : Тип. имп. акад. наук, 1835. – С. 742 – 769.
5. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко. – 2-ге вид. – Л. : Афіша, 2001. – 663 с.
6. Соловьёв И. М. Русские университеты в их уставах и воспоминаниях современников / И. М. Соловьёв. – Спб. : Энергия, 1913. – 206 с.
7. Танклер Х. Л. Университеты России в первой половине XIX в. / Х. Л. Танклер, Е. А. Князев // Вестник высшей школы. – 1988. – № 9. – С. 85 – 90.
8. Щетинина Г. И. Университеты в России и устав 1884 года. – М. : Наука, 1976. – 230 с.
9. Эймонтова Р. Русские университеты на грани двух эпох. От России крепостной к России капиталистической / Р. Эймонтова. – М. : Наука, 1985. – 349 с.

УДК [371.3:811.1]-055.2

Д.О.Ревіна

РОЗВИТОК ДАВНІХ МОВ ТА ЇХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНЮ ПРАКТИКУ УКРАЇНСЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На основі аналізу історичної, мовознавчої та історико-педагогічної літератури досліджуються особливості становлення класичних мов та введення їх в освітню практику українських навчальних закладів. Автор характеризує періодизацію розвитку давніх мов та їх вплив на формування літературної української мови.

Ключові слова: класичні мови, мертва мова, період, літературна мова, запозичення, освітнє середовище.

На основе анализа исторической, языковедческой и историко-педагогической литературы исследуются особенности становления классических языков и введение их в образовательную практику украинских учебных заведений. Автор характеризует периодизацию развития древних языков и их влияние на формирование украинского литературного языка.

Ключевые слова: классические языки, мертвый язык, период, литературный язык, заимствование, образовательная практика.

The features of formation of classical languages and their introduction into educational practice of Ukrainian educational establishments are investigated on the basis of analysis of historical, pedagogical and linguistic literature. The author characterizes periodization of the ancient languages development and their influence on forming the literary Ukrainian language.

ЗМІСТ
ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Кравченко О. Суть поняття «правовий нігілізм» та шляхи його подолання.....	3
Криштоф С.Д. Використання інтернет-технологій як засобу удосконалення форм організації навчальної діяльності	9
Крохмаль А.М. Підходи до проблеми самовдосконалення особистості.....	14
Кулешова В.В., Мальована В.В. До проблеми післядипломної освіти викладачів технічних дисциплін.....	20
Кулик Д.В. Навчання студентів вирішенню навчально-професійних задач	29
Лисак Н.О. Педагогічна взаємодія у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.....	35
Логвінова Є.В. Проблема підготовки фахівця з викладання дисципліни «основи безпеки життєдіяльності».....	41
Лозова В.І. Етика науковця.....	47
Максименко А.Е. Формы и методы профессиональной подготовки будущих дизайнеров....	51
Мальнева О.В. Технологія педагогічного спілкування вчителя з учнями.....	59
Матвеева О. О. Діагностика результатів якості освіти.....	65
Мірошник З.М., Хомуленко Т.Б. Про рольову структуру особистості вчителя початкових класів.....	72

Павленко В.О.

Обґрунтування етапів забезпечення готовності майбутніх інженерів-педагогів до фізичного самовиховання.....80

Порохня Л.А.

Вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії як педагогічна умова формування готовності майбутнього вчителя86

Портян М.О.

Можливості реалізації технології формування ділових якостей студентів педагогічних університетів.....91

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Макєєв С.Ю.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у системі початкової освіти.....97

Нудьга М.О.

Основні переваги й недоліки використання комп'ютера в навчанні школярів.....103

Ричкова Л.В.

Моніторинг як підґрунтя для розробки ефективної системи управління загальноосвітнім закладом.....108

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Размолодчикова І.В.

Імідж як соціальна проблема: теоретико-методологічний підхід.....113

Рассказова О.І.

Діагностика соціальності учнів як напрям соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти.....119

Рижанова А.О.

Люди похилого віку в інформаційному суспільстві:соціально-педагогічний підхід.....128

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Ефанов А.В., Тельманова Е.Д.

Профессиональное ремесленное образование: от традиционного к
постиндустриальному обществу.....138

Золотухіна С.Т., Зеленська Л.Д.

Проблема професійно-педагогічної кóмпетентності в сторичній
ретроспективі.....145

Кот О.П.

Розвиток антропологічних ідей у вітчизняній педагогіці (друга половина
XIX – початок XX століття).....152

Мусхаріна Ю.Ю.

Ретроспективні особливості підготовки вчителів фізичної культури в
Україні.....158

Прокопенко А. І.

Витоки теорії і практики управління вищими навчальними закладами в
історії вітчизняної освіти.....165

Ревіна Д.О.

Розвиток давніх мов та їх запровадження в освітню практику українських
навчальних закладів.....173

Наукове видання

Педагогіка та психологія

Збірник наукових праць
Випуск 40
Частина 2

За загальною редакцією
академіка І.Ф.Прокопенка,
чл.-кор.В.І.Лозової

Відповідальний за випуск: Лозова В.І.
Комп'ютерна верстка: Коломійченко С.Ю.
Панько В.А.

Видання українською мовою

Підписано до друку 11.11.2011. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times ET. Друк ризографічний.
Умов. друк. арк. 10,0. Наклад 300 прим. Замов. № 1118-1

Надруковано з готових оригінал-макетів у друкарні ФОП "Азамаєв В.Р."
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Випуск № 24800170000026884 від 25.11.1998.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців-видавників з розміром обсягу видання продукції.
Серія № 135 від 23.02.05р.
м. Харків вул. Північна 6-к 80, тел. (057) 362 01 52
e-mail: book@abak@comstar.ua